

Szabó Ferenc SJ

A megigazulás a *Kalauz XII. könyve* szerint¹

Pázmány korától az 1999-es evangélikus–római katolikus Közös Nyilatkozatig

„Nem azt keressük, ami elválaszt, hanem ami összeköt” – a II. Vatikáni zsinatot meghirdető XXIII. (Szent) János pápa e jelszavát idézi egy lutheránus füzet (*Hídmagazin*), amely a Reformáció 500. évfordulójának megünneplésére készülve kijelenti: az idézett jelszót „az Evangélikus–Katolikus Bizottság az Egységért komolyan veszi, amint a Reformáció 500. évfordulójának méltó megünneplésére készül”.

1999. október 31-én írták alá ünnepélyesen Augsburgban a **megigazulás tanításáról** szóló evangélikus–római katolikus **Közös Nyilatkozatot**.² E napon, a déli Angelus alkalmával II. János Pál méltatta a történelmi eseményt: „Méröldkőről van szó a keresztények közötti teljes egység visszaállításának nem könnyű útján. Így magáért beszél, hogy ezt a méröldkövet éppen abban a városban teszik le, ahol 1930-ban az Ágostai Hitvallással (*Confessio Augustana*) a lutheri reformáció története döntő ponthoz érkezett. (...) A dokumentum értékes hozzájárulás a történelmi emlékezet megtisztításához és a közös tanúságtételhez.” (KNy 106)

Ismeretes, hogy a XVI. századi lutheri reformációban a *megigazulásról* szóló tanításnak *központi jelentősége volt*. A katolikus egyház álláspontját a Trentói zsinat dogmaként fogalmazta meg.

Mindjárt látjuk, hogy Pázmány Péter, aki a *Kalauz XII. könyvét* a megigazulásnak szentelte, a három „*sola*” alapelveit vitatva kiegyensúlyozottan magyarázza a központi hittételt.³

A három „sola” a protestantizmusban

Luther Márton, rövid római út után, 1512-től a wittenbergi egyetemen a Biblia professzora: a zsoltárokról, a Rómaiaknak, a Galatáknak, illetve a Zsidóknak írt levelekről, majd ismét a zsoltárokról tart előadásokat (1512–1519).

Ekkor már kezd kikristályosodni Luther és a protestantizmus három összefüggő princípiuma: *sola Scriptura*, vagyis az alap *egyedül a Szentírás*, Isten Szava; ezzel összekapcsolódik a *sola fides*, *egyedül* az üdvösség ígéretébe vetett *hit*, a hívő bizalom a

¹ 2015. december 3. – Műhelykonferencia Pázmány Péter *Kalauzjáról* – MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport

² *Az evangélikus–római katolikus Közös Nyilatkozat a megigazulás tanításáról és ünnepélyes aláírásának dokumentumai*, Evangélikus Sajtóosztály–Szent István Társulat, Budapest, 2000. (a szövegben KNy+lapszámmal hivatkozom)

³A következőkhöz lásd Szabó Ferenc SJ, *Krisztus és Egyháza Pázmány Péter életművében*, JTMR–L’Harmattan, Budapest, 2012, II/IV (199kk), különösen 237–255: „Megigazulás a *Kalauzban* (XII. könyv)”.

döntő; a jócselekedetek, sőt még a szentségek is mint a kegyelem közvetítői háttérbe szorulnak; *sola gratia*: egyedül a kegyelem számít a bűntől megsebzett emberi szabadsággal szemben.

1517. október végén Luther megfogalmazta 95 tézisét a búcsúk ellen. Yves Congar domonkos teológus, a katolikus ökumenikus teológia vezéralakja szerint ez a „kiáltvány” még nem a „reformáció” programja.⁴ A „reformátori” fordulatot az 1519-es, a katolikus Johannes Eck teológussal az egyházi és zsinati tekintélyről folytatott „lipcsei hitvita” hozta, amikor Luther tagadta a pápai primátust. A „reformátor” tulajdonképpen a lipcsei vita után gondolta végig alaposabban az egyházzól alkotott teológiáját. Ráeszmélt arra, hogy szubjektív hitélménye, Krisztus iránti közvetlen bizakodó odaadása nem tűr meg semmiféle közvetítőt. A „tettek általi megigazulás” (szentségek, vallásos és egyházi élet) akadályozzák abban, hogy a kegyelemnek engedje át a teret. Az egyházi intézményt elvetette, a pápát az Antikrisztussal azonosította.

1520-ból származik három fő reformátori műve: *A kereszténység állapotának megjavításáról a német nemzet nemességéhez; Az egyház babiloni fogságáról; A keresztény ember szabadságáról*. Ez az egész tanítás a hiten alapul: az ember hittel válaszol az Evangélium hirdetésére, amelynek üzenete ez: „Krisztus az Üdvözítő számomra.” Negatív oldala: az Egyház közvetítő szerepének leértékelése; minden megkeresztelt egyenlő papsága; egyedül a keresztség és az Úrvacsora biztos szentség; nincs szentségi püspökség, sem pápaság; a külső gyakorlatok elvetése stb. Az 1520-as pápai bulla („*Exsurge Domine*”) elítélte Luther tanait, és 1521. január 3-án a pápa kiközösítette. A Wormsban tartott diétán, 1521 áprilisában Luther elutasította tanai visszavonását.

Yves Congar monográfiájában kimutatja: Luther és Kálvin kezdetben nem akartak új egyházat alapítani, csak azt „reformálni”, megtisztítani, visszaállítani kívánták eredeti tisztaságát (Kálvin), egyedül a Szentírásra támaszkodva. „*Ecclesiae formata, semper reformanda*.” *De végül a reformátorok hitújítók lettek*. A Trentói zsinat (1545–1563) megvizsgálta és elítélte eretnek tanaikat. (DH 1500–1850).

Luther alapélménye és meglátása a páli teológiához (1Kor 1,19–21) kapcsolódik: a megigazulás értelmezése nála szorosan összefügg *a keresztre feszített Isten (Fia) megváltói művével*. Kezdetben Luthernél a „kereszt” jelenti a szenvedést, a büntetést, s végül a halált és a testben való poklot. Tehát amikor „keresztet” mond, elsősorban nem a Keresztfeszített magatartására gondol, hanem arra a szenvedésre és halálra, amellyel az Atya Krisztust sújtotta. Luther szoros kapcsolatot lát Krisztus keresztre feszítése és tanítványai között. A „szenvedések és keresztek” az igazi kereszt igazi relikviái. Luther később különféle modellválaszokat adott arra a kérdésre: milyen értelemben mondhatjuk, hogy Krisztus a kereszt által váltott meg bennünket? Amikor később a „keresztre feszített Krisztus érdemeiről” beszél, ez még középkori (anzelmi) felfogás, illetve szerzetesi képzésének „maradványa”.⁵

⁴ Yves Congar, *Vraie et fausse réforme dans l'Église*, Cerf, Paris, 1969, 321–333.

⁵ Minderről lásd Maurizio Flick–Zoltán Alszeghy, *Il mistero della croce*, Queriniana, Brescia, 1990, 2. kiadás 156–162. – Vö. még Fabiny Tibor, „Luther és a kereszt teológiája”, in uő, *Szó történeke*, Luther Kiadó, 2009, 138–146.

A reformátortól kezdve napjainkig a protestáns üdvösségtan (*szótériológia*) és lelkiség középpontjában áll a *theologia crucis*, a *kereszt teológiája*, amely fokozatosan radikalizálódott a mai protestáns teológusokig: K. Barth, P. Althaus, R. Bultmann, W. Pannenberg, J. Moltmann.

Megigazulás a Kalauzban (XII. könyv)

Mínt hogy Luther és általában a hitújítók teológiájában központi helyet foglal el a *hit általi megigazulás*, Pázmány a *Kalauz XII. könyvét*⁶ ennek szenteli, követve a Trentói zsinat (1547, 6. ülés) tanítását.

Ádám bűne és az üdvösség Krisztusban

Az üdvösség, megváltás, megigazulás témaköréhez tartozik az *eredeti bűn* (*peccatum originale*) hittétele.⁷ Bár a teológia Szent Ágostontól napjainkig igyekezett megvilágítani ezt a tételt, a mai napig egyik leghomályosabb kérdés maradt, hogy az eredeti bűnbeesés (Ádám vétke, Ter 3,1–24) miatt áteredő bűn minden emberre jellemző torz állapotot eredményezett; a kollektív személyiséget jelképező Ádámban mindenki vétkezett (Róm 5,12). Szent Ágoston értelmezése különösen nagy hatást gyakorolt az áteredő bűnről szóló tanra, elannyira, hogy sokan őt tarják az eredeti bűn „feltalálójának”.

A *Tanítóhivatal* számos elemet átvett Ágostontól, de nem mindent.⁸ A Trentói zsinat dekrétuma az áteredő bűnről (1546. június 17-én – DH 1510–1516) megfogalmazza a katolikus tanítást Luther ellen, aki összefüggést látott az áteredő bűn és a bűnre vivő vágy (*concupiscentia*) között, továbbá okot adott a határozatra az anabaptisták gyakorlata is.

A Trentói zsinat határozata az áteredő bűnről *bevezetésül szolgált a megigazulásról* szóló dekrétumhoz, ahol már az üdvösségről van szó. Itt is Luther tanát (*sola fides*, a kegyelemmel való együttműködés) és Kálvinnak az eleve elrendelésről szóló nézetét tartotta szem előtt a zsinat.⁹

A Trentói zsinat legfontosabb megnyilatkozásai közé tartozik a *megigazulásról* szóló határozat (DH 1520–1583). Bírálja és elítéli, illetve helyesbíti a lutheri megigazulás-

⁶ Pázmány Péter *Összes Munkái IV*, Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem Hittudományi Kara, Budapest, 1894–1904, 491–553. (= ÖM)

⁷ A következőkhöz lásd Louis Panier, *Le péché originel*, Cerf, Paris, 1996; Henri Rondet, *Le péché originel dans la tradition patristique et théologique*, Fayard, Paris, 1962; uő, *Essais sur la théologie de la grâce*, 1964; A.-M. Dubarle, *Le péché originel: perspectives théologiques*, Cerf, Paris, 1983; G. Martelet, *Libre Réponse à un scandale*, Cerf, Paris, 1986; J.-M. Maldamé, *Le péché originel, Foi chrétienne, mythe et métaphysique*, Cerf, Paris, 2008; Pierre Smulders SJ, *La vision de Teilhard de Chardin*, Desclée de Br., Paris, 1965, 162–210.

⁸ Karthágói zsinat, 418 (= DH 222–223); az 529-es Orange-i zsinat szerint Isten üdvözítő akarata a döntő.

⁹ Kálvin teológiájáról „ökumenikus szellemben” lásd Gánóczy Sándor gyűjtőkötetete III. fejezetének tanulmányait: *Határon innen, határon túl*, Teológiai párbeszéd, Szent István Társulat, Budapest, 2009, 129–181.

tant, amely a háromszoros „*sola*”-ra (egyedül, kizárólag) alapoz: *sola Christo, sola gratia, sola fide* történik a megigazulás, amelyet Isten kizárólag könyörületből ajándékozik. Az Istentől ajándékozott hit megragadja a neki ígért krisztusi igazságot. „Luther egyfelől bírói igazzá nyilvánításként fogja fel a megigazulást, amely nem számítja be a bűnt, hanem Krisztus igazságát számítja be, másfelől Krisztusban megvalósuló új létként értelmezi. Mivel a megigazulás teljessége csak a jövőben valósul meg, az ember egyaránt igaz és bűnös.¹⁰ Végül Luther azt állítja, hogy a megigazulás után a jócselekedetek a hit szükségszerű gyümölcseként érnek meg.”¹¹

„*Az ember igazulásáról*”

Pázmány Péter a *Kalauz XII. könyvében* a következő pontokban, „részekben” tárgyal „*az ember igazulásáról*”: 1. Az igazuláshoz való előkészület; 2. Az igazulás mivolta; 3. Az igazulás tulajdonságai; 4. Az igazulás utáni jócselekedetek „érdemes gyümölcsérű”.

Az előkészületről írva az *akarat szabadságáról* szellemes hasonlatot hoz (491–492, vö. 375):

„Christus Úrunkat két lator-közzé feszítették. Az ő igaz tanítása-is két szélhámós tévelygések-között szorongattatik. Pelagius igen sokat tulajdonított a szabad-akaratnak; a mostani lutherista és calvinista tanítók semmi helyt nem adnak annak...”

Következnek az idézetek Luther és Kálvin műveiből, majd így folytatja:

„A romai Ecclesia középúton, igyenesen jár: kárhóztattya Pelagiust; de az embert sem teszi barommá, mint Calvinus, kitűl hallók, hogy az ember okos állat nem lehet, ha szabadsága nincsen.”

A katolikus Egyház azt vallja, hogy a bűnbeesés után is szabad akarata van az embernek a jó és a rossz választására. Következik a bizonyítás az Új- és Ószövetségből és a szentatyákból.

Monográfiámban Pázmány grazi *kegyelemvitáját* elemezve bőven foglalkoztam szabadság és kegyelem viszonyának domonkos és jezsuita értelmezésével.¹² Erre most nem térek ki. Pázmány a *Kalauz*-ban felhasználja mindazt, amit a katedrán alaposan megvitattott. A Szentírásról és az atyákon kívül kifejezetten visszautal Szent Tamásra, és latinul idézi a Trentói zsinat kánonjait.¹³

¹⁰ *Simul iustus et peccator: WA 2*, 496sk. Ennek mai értelmezését lásd *Az evangélikus–római katolikus Közös Nyilatkozat*, 4. 4, 15–16.

¹¹ Wolfgang Beinert, *A katolikus dogmatika lexikona*, Vigilia Kiadó, Budapest, 2004, 469.

¹² Szabó Ferenc SJ, *A teológus Pázmány*, METEM, Budapest, 1998, III. fejezet (245kk) – Pázmány mint teológiatanár a grazi egyetemen (1603–1607) a kegyelemvitában kiegyensúlyozott álláspontot vallott, nem mindenben követte a jezsuita Molinát. Ezért nehézségei is voltak a római rendi cenzúrával.

¹³ *Summa Theologiae* I–II, q. 109, aa. 4–8; *Sess.* 6. Can. 1–3, DH 1551–1553.

Az 1–3. kánonok az emberi szabadságot eltúlzó Pelagius és a szemipelágiusok ellen szólnak, és a kegyelem szerepét hangsúlyozzák:

1. *kánon*: „Ha valaki azt állítaná, hogy az ember saját tettei alapján, amelyek vagy az emberi természet erőiből, vagy a Törvény tanításából származnak, Jézus Krisztus isteni kegyelme nélkül is megigazultta lehet Isten színe előtt: legyen kiközösítve.” (Vö. 1521)

2. *kánon*: „Ha valaki azt állítaná, hogy az ember Jézus Krisztus által csak azért nyeri el az isteni kegyelmet, hogy könnyebben tudjon igazul élni, kiérdemelhesse az örök életet, mintha a szabad akarat által és kegyelem nélkül is mindkettő – bár keservesen és nehezen – elérhető volna: legyen kiközösítve.” (Vö. 1524k)

3. *kánon*: „Ha valaki azt állítaná, hogy a Szentlélek sugallatának és segítő erejének előzetes beavatkozása nélkül is képes az ember hinni, remélni és szeretni, illetve bűnbánatot tartani, ahogyan az kell, hogy megkaphassa a megigazulás kegyelmét: legyen kiközösítve.” (Vö. 1525)

A másik véglet a „*sola gratia*” egyoldalú protestáns értelmezése. Pázmány a Trentói zsinat nyomán kereste az egyensúlyt, az emberi szabadságot nem tartotta teljesen romlottnak az áteredő bűn miatt. Azt hangsúlyozza: a lutheránusok és kálvinisták ellenében a *katolikusok* azt vallják, hogy az embernek együtt kell működnie a kegyelemmel:

„mi azt vallyuk, hogy Isten úgy akarja segíteni gyarlóságunkat, hogy üstökünk fogva nem erőltet. Azért szabad-akaratunkon áll, ha megvettyük vagy foganatosan vészszük az Istentől nyújtott malasztot. [...] Balgaság azért azt mondani, hogy az ember akarattya semmit nem munkálkodik Istennel-együtt a jóban. Mert mint mikor az erőtlen embert kézen-fogva viszik, nem szinte úgy vonszak, mint a dögöt, hanem maga-is munkálkodik: azon-képpen a jó cselekedetre nem úgy vonyatik az ember, mint egy tőke; hanem Isten malasztyával-együtt ő-is munkálkodik.” (498–499)

„A romai Ecclesia azt taníttya, hogy a Christus érdeméből adatott segítség-nélkül elégtelenek vagyunk az Isten törvényének megtartására: de az Isten malasztyával úgy bétellyesíthettyük a parancsolatokat, hogy ezek-ellen olyat ne véttsünk, mellyel az isteni szeretetet elveszessük és kárhozatra vettessünk.”¹⁴ (500)

Sok idézet következik az Újszövetségből, főleg Szent Páltól és közben Kálvintól is. Pázmány megmutatja, hogy itt egyetértünk Kálvinnal: a Szentlélek erejéből vagyunk képesek megtartani Isten törvényeit.

¹⁴ Hivatkozás a Tridentinumra, *Sess.* 6, c. 11 és Can. 8 (= DH 1536–1539, 1558)

„Isten azt ígérte, hogy Szent lelkét adgya nekünk, és azt cselekszi, hogy az ő törvénye-szerént járjunk: Spiritum meum ponam in medio vestri, et faciam ut in praeceptis meis ambuletis. (Ez 36,27) Nem tellyesíti-béigéretit, ha senki nem jár az ő parancsolattyszerént.” (503)

Közben bírálja is Kálvin írásmagyarázatát és istenképét. Ezután (504kk) a *leggyakrabban Ágostont idézi*.¹⁵

Az I/4 paragrafus (506–510) nagyon fontos *krisztológiai* szempontból:

„Az ember nem érdemelheti igazulását semmi cselekedettel.”

„Semmiel gyakran és gyűlölségesben nem terhelnek az újítók minket, mint azzal, hogy mi Christust kirekesztvén, magunk cselekedetei érdemből akarunk igazulni és bűnbocsánatot nyerni. De a mint eléb mondám, és végre az ellenkezők-is megvallyák, homályos jelenség sincs erről a mi tanításunkban, hanem újokból szopták; és ha nem a tudatlanság, bizony a tekkellenségek műhelyében koholták ezt a pártosok.” (506–507)

„Egyedül a hit nem elég az igazuláshoz”

A XII/I, 6. paragrafus (514kk) a *hitviták központi kérdését tárgyalja*. Pázmány utal arra, hogy korábban már megvitatta a *sola fide* tételt, ti. azt, hogy „a tévelygők közönségesen tanítták, hogy egyedül hit által igazul az ember, és a jó cselekedetek nem szükségesek az igazuláshoz”. Most két dolgot szögez le, idézve a Trentói zsinat tanítását.¹⁶

„Mi két dolgot tanítunk:

Először: Hogy a bűnös ember igazulására és üdvösségére nem csak hit kívántatik, hanem jó cselekedetek-is. Ezt a tridentomi conciliom így magyarázza: Az okossággal-élő ember igazulása Isten hívatallyán és serkegetésén kezdetik, mellyel embert érdeme-nélkül, maga kegyelmességéből híja. Az igazuláshoz pedig így készül: Felindíttatván Isten malasztyátúl, hiszi, hogy a Christus váltságáért adatik az igazulás; azután isteni félelem-, reménség- és szeretet-által bűneit meghánnya, és eltekélli életének jobbítását.” (515)

Pázmány még idézi a Szentírást, annak bizonyítására, hogy nemcsak a hitből igazulunk meg (Róm 2,13; 3,28; 5,1; Jak 2,24; 1Kor 13,2).

¹⁵ Lib. 2. de *Peccator. Meritis*, cap. 6; *Serm*, 61, de Tempore; *De Natura et Grat*, ca. 67; *Serm*, 197. de Temp. – Itt utalok az „*ikerkönyv*” (*A Szentírásról és az Anyaszentegyházról*, ÖM V, 459kk) végén található *Ágoston-florilegiumra*: a 3. pont a szabad akaratról, a 4. a megigazult emberek jó cselekedeteinek érdeméről, a 4. szöveggűjtemény pedig erről szól: „Hogy a hit magán nem elégséges az igazulásra és üdvösségre, azon formán vallotta Sz. Ágoston, mint a Catholikusok.”

¹⁶ *Sess*, 6. cc. 5, 6 – DH 1526–1527.

„Másodikat azt taníttyuk, hogy Isten segítségéből származott jó cselekedetek által igazúlnak a bűnösök. Melyből megtettszik, hogy a jó cselekedet eszköz és készület az igazuláshoz.”

Ismét egy sor szentírási idézet következik, majd hivatkozás egyházatyákra.

Nb. Mindezeket a gondolatokat a hit és jócselekedetek által történő megigazulásról az idős Pázmány bíboros 1631-ben egy Pozsonyban kiadott latin *opusculumban* (*Dissertatio*) összefoglalja a lutheránusok ellen, hivatkozva a *Kalauzra* és a Trentói zsinatra is.¹⁷

„*Az igazulási-voltárul*” (a *XII. könyv II. része*, 520kk)

Itt ismét a Trentói zsinat határozatai szolgálnak vezérfonalul.¹⁸ Pázmány latinul idézi az 1528. pontot:

A megigazulás „nem csupán a bűnök bocsánata (11. kánon), hanem a belső embernek a kegyelem és kegyelmi adományok akaratos befogadása által megvalósuló megszentelődése és megújulása, hogy az ember így megigazulatlanból igazzá, az ellenségéből barátta, »az örök élet reménybeli örökösév« (Tit 3,7) váljék”. Aztán hozzáfűzi: „Mely mondásban két dolgot kíván az igazuláshoz: bűn-bocsánatot és lelki újulást, vagy Isten malasztyavétele-által-való szentséget. Mely két dologról rend-szerént szóllyunk.” (520)

A következőkben Pázmány ezt jobban kifejti, és konfrontálja Kálvin nézetével, aki sokszor írja: „hogy a mi igazságunk nincs mi-bennünk, hanem kívül vagyon: *In Christo, et Extra Nos Justi reputamur*, és csudálatos igazulásnak nevezi, hogy az emberek magok-kívül igazak”. Ezzel szemben a romai Ecclesia ezt tanítja:¹⁹

„Ha valaki tagadja, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme, amely a keresztségben adatik, eltörli az eredeti bűn állapotát, vagy állítja, hogy nem törli el teljesen azt, ami valódi és sajátos értelemben vett bűn, hanem csak letörli [levakarja, hivatkozás Szent Ágostonra], vagy csak nem tudja be: legyen kiközösítve.”

Következnek a szentírási idézetek. Majd így folytatja: „A szent Atyák ezent taníttyák. Noha sz. Ágostonra akarják kenni az újítók hamis tanításokat.” De Pázmány megmutatja, hogy Ágoston és a többi egyházatya ugyanazt tanítja, mint a katolikus Egyház.

¹⁷ Petri Card. Pázmány, *Opera Omnia*, 1894, VI, 688–691. (OO)

¹⁸ *Sess*, 6. cap. 7 – DH 1528–1531.

¹⁹ *Conc. Trid. Sess*, 5. Can. 5 (= DH 1515)

„Mivel azért a Credóban bűnök bocsánattját hiszszük; a Mi-atyánkban bűnök bocsánattját kérjük: bizonyos, hogy nem csak befedi, hanem meg-is bocsáttya Isten bűnünket, mikor megigazít.” (522–523)

Tovább vitatva Kálvin ellenvetéseit, ismét csak a Tridentinumra hivatkozik.²⁰

„Ha valaki azt állítaná, hogy az emberek pusztán Krisztus igazságosságának a beszámítása révén, vagy egyedül a bűnök bocsánata által igazulnak meg, a kegyelem és a szeretet kizárásával, amelyet a Szentlélek áraszt ki szívükbe s az abban is marad, vagy azt állítja, hogy a bennünket megigazulttá tevő kegyelem csak Isten jóindulata: legyen kiközösítve.” (Vö. 1528k, 1640k)

Pázmány ezt így magyarázza: (524–626)

A „romai Ecclesia” azt tanítja:

1) „Hogy mikor vagy a kisdetek keresztség-által, vagy az öregek penitencia-által Christus érdeméből megigazulnak, nem csak bűnök bocsánattját vészik, de a Sz. Lélek Istennek szentelő malasztával, hittel, reménységgel, szeretettel felékesítettnek, mely ajándékok mind addig emberben maradnak, míg újob vétkekkel lelkét meg nem rúttya.”

Következnek a szentírási hivatkozások, továbbá két fontos idézet Szent Ágostontól, továbbá még hivatkozás Szent Tamás *Summájára*.²¹

2) „Azt taníttjuk, hogy csupán a Christusban-levő igazságnak reánk fogásával vagy nekünk tulajdonításával igazak nem lehetünk.”

Következik a bizonyítás. Egy találó hasonlat:

„Isten nem ítélni senkit tisztának, a ki magában tisztátalan és mocskos. [...] Azért mint a szerecsent köntöse fejérségéért fejérnek nem tartya: úgy a Christus igazságáért senkit igaznak nem ítélni, ha magában ocsmány az ember.”

„*Az igazulás tulajdonságiról*” (Kalauz XII/III, 529kk)

Pázmány itt *három* tulajdonságot vizsgál meg: 1. földi életünkben növekedhet bennünk az igazság;²² 2. az egyszer elnyert megigazulást bűnünkkel elveszíthetjük; 3.

²⁰ *Sess*, 6. c. 7. can. 11 (= DH 1561) Nemeshegyi Péter SJ pontosítja a fordítást: „Ha valaki azt állítja, hogy az emberek pusztán Krisztus igaz-voltának a beszámítása révén, vagy egyedül a bűnök bocsánata által igazulnak meg, és kizárja a kegyelmet és a szeretetet, amelyet a Szentlélek áraszt ki szíveinkbe, és azokban megmarad, vagy azt állítja...”

²¹ *De Spiritu et littera*; *S. Th.*, I, q. 20, a.2 és I–II, q. 110. a. 4.

²² Pázmány „igazság”-gal adja vissza a *iustitiát*.

Isten különleges kijelentése nélkül senki nem lehet bizonyos a megigazultságról és az üdvösségről.

Főleg e harmadik állítást részletezi az újítókkal vitatkozva. Visszautal arra, amit korábban Kálvin és Luther tanításáról ismertetett.

„Oly fundamentumokat vetettek tanításokban az újítók, melyeknek tulajdon erejéből iszonyú kétségbe-esésre vitetnek az emberek. Mert elhitetik, hogy semmit az Isten parancsolataiban meg nem tarthatunk, és hogy minden jó cselekedet örök kárhozatra méltó bűn. Ezekből jó konsequentióval kihozhatták, hogy ők minnyájan bizonyosok örök kárhozattokról.” (534) De Kálvin „csuda habozással és magával ellenkező tanítással néha égbe emeli az embert, és nagy bátorságra viszi: néha iszonyú kételkedésbe és bizonytalanságba ejti”.

Számos idézetet hoz ezután Kálvin műveiből. (535–537).²³

Következik a „*romai Ecclesia*” tanítása.²⁴ A zsinat tanítását magyarázva Pázmány állandóan a Szentírásra hivatkozik.

1. „Hisszük, hogy Isten igaz az ő ígéréteiben, azért valamit ígért, bizonyos, hogy abban semmi hiba, semmi hamisság nem lehet. [...]

2. Hisszük, hogy valaki igazán, és a mint kívántatik, Istenhez tér és penitenciát tart, bűnei megbocsáttatnak; valaki végig megmarad az istenes életben, üdvözülni. De mivel az igazulásról és üdvösségről adott ígéretek conditióval, bizonyos határozott okkal és móddal lettek. A mi gyarlóságunkat és változó állapotunkat meggondolván, bizonyosak nem vagyunk, ha mind végig bétellyesíttyük azokat a conditiókat és okokat, melyek-alatt lettek az ígéretek. [...]

3. Hisszük, hogy üdvösségünk megnyeréséről és Istennek hozzánk- való szerelméről nem csak kétségbe nem kel esnünk; de sőt az isteni szolgálatban serénykedvén, tekéletes reménységgel, mint erős vas-macskával, meg kel szívünket bátorítanunk; és kirekesztvén a nyughatatlan habozásokat, az Isten irgalmasságában és atyai jó-voltában fiúi bizodalommal, örvendetes szüvel kel nyugodnunk.” (538)

Következnek a szentírási idézetek.

4. „A felvetett fundamentumok-szerént azt hisszük hogy senki a földön maga üdvösségét és igazulását keresztyén hittel, mint a hit ágazatait, nem hiheti, hanem-ha Isten ezt valakinek magán megjelentené.” (540)

²³ Luther (†1546) számára a predestináció gondolata inkább kétségbeesésre adott okot, amin csak a hithez való menekülés segített (*üdvbizonyosság*). Kálvin (†1564) a kettős predestináció mellett döntött, mentesnek akarta azonban tudni Istent az alól a vád alól, hogy emiatt ő volna a gonosz teremtője. Ezt a nézetet a *Trentói zsinat* ugyanúgy elutasította, mint az üdvbizonyosság gondolatát.

²⁴ *Trid. Sess*, 6. c. 9. = DH 1533–1534.

Utalás a Tridentinumra, amely óv a vakmerő bizakodástól.²⁵ Később (543) ellenvetésekre válaszolva a Róm 8,16 és 38,15,14-et, továbbá 1Jn 5,10–11-et magyarázva ezt írja:

„A Szent Lélek tanubizonytságot téshen, hogy Isten fiai vagyunk; de condítóval, bizonyos ok-alatt, tudni illik, ha végig tekélltesen szolgálunk Istenünknek. Nem-is kétes a Szent Lélek bizonytsága; de igen kétes, ha a mí gyarlótságnk megfelel az Isten akarattjának.”

A jócselekedetek érdeméről (XII/IV, 544kk)

A katolikus Egyház tanítását négy pontba foglalja:

1. „Azt taníttjuk, hogy senki az egy közben-járó Christus-kívül az igazulást, bűn-bocsánatot és örök kárhozattúl szabadulást nem érdemelheti; hanem a tridentomi conciliom tanítása-szerént (mellyet ez-elótt szórul szóra előhozánk) ingyen, ajándékon, Christus érdeméből adatik bűnünk bocsánattya, igazulásunk, kárhozattúl szabadulásunk. [...] Azt-is álhatatosan hissük, hogy noha könyörgésével az igaz ember sok jót nyerhet Istentől egyebeknek: de nem vólt és nem lészen senki az egy közben-járó Christus-kívül, ki másnak méltán érdemelhetne vagy bűn-bocsánatot, vagy boldogságot. Ezt taníttya sz. Tamás a theológusokkal.²⁶
2. Azt vallyuk, hogy semmi cselekedetünknek érdeme nincs Isten-elótt, ha magunk Isten kedvében nem vagyunk,²⁷ ha Christusba nem ólattunk, ha az ő malasztjából nem származik fáratságnk. Ezt Christus szép hasonlatosságnal adgya előnkbe.”

Pázmány idézi Jézus hasonlatát a szőlőtő és a szőlővesszők kapcsolatáról (Jn 15,5), majd hozzáfűzi, hogy a Trienti zsinat is erre a hasonlatra utal:²⁸

„Mínthogy pedig Jézus Krisztus, mint ’fej a test tagjaiba’ (Ef 4, 15) s mint ’szőlőtő, a szőlővesszőkbe’ (Jn 15, 5), a megigazultakba szakadatlanul árasztja erejét, s ez az erő a tagok minden jócselekedetét megelőzi, kíséri és követi is, és ezen erő nélkül semmilyen módon Istennek kedves és érdemszerző tett nem jöhet létre (2. kánon), hinnünk kell, hogy a megigazultaknak többé semmi sem hiányzik...”

²⁵ DH 1534, 1563: 13. kánon.

²⁶ *S. Th.*, I–II, q. 114, a. 6.

²⁷ *S. Th.*, I–II q. 117. a. 2.

²⁸ Trid. *sess.* 6. c. 16 (= DH 1546). Pázmány latinul idézi a zsinatot, a magyar fordítást a magyar DH-ből vettem.

Pázmány, miután latinul idézte e szöveget, Szent Pálra hivatkozik: Róm 1,17; 1Kor 13,3; Róm 8,18; 2Kor 4,17; 2Tessz 1,5. Majd még Szent Ágostont is idézi,²⁹ és hozzáfűzi:

„Ebből kitettszik, hogy ha érdemeseknek vallyuk-is az igazak cselekedetit, azzal a Christus érdemét nem kissebbityűk, sőt magasztallyuk. Mert abból tetszik-meg az igaz szőlő-tőnek ereje, hogy a vesszőket nyersen tartya és éltető nedvességgel úgy táplállya, hogy gyümölcsözzenek, Fructificent Deo.” (IV, 547)

3. „Azt mondgyuk, hogy semmi cselekedettel senki Istent adóssá nem teheti, hogy tartozzék fizetni néki: hanem-ha jó kedvéből és merő kegyességéből megszegődik Isten, és jutalmat ígér fáradságának; mert bezzeg így adóssá teszi magát Isten fogadásának igazságával.” (547–548)

Pázmány Szent Ágoston korábban már idézett szavait ismétli: amikor Isten megkoronázza (megjutalmazza) érdemeinket, semmi mást nem tesz, mint az ő ajándékait koronázza (jutalmazza) meg: *Quum Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronat, quam munera sua.*³⁰

4. Végül még arra az ellenvetésre, hogy érdemeink állításával kisebbitjük Krisztus érdemeit, Kálvin szavaival válaszol. Miután latinul idézte, így folytatja:

„Én-is azért azt mondom, hogy a Christus érdemével nem ellenkezik a mí érdemünk; mert ez amabból árad. És valamint a szőlő-tőt nem gyalazza, hanem böcsületessé teszi a gyümölcsöző vessző: úgy a Christus érdemét magasztallya, hogy annak erejéből az erőtlen vessző gyümölcsözik. Elégséges azért a Christus érdeme, mert ebből ered a mí érdemünk.” (553)

Ökuméné

Ha ezek után elolvassuk az *evangélikus–római katolikus Közös Nyilatkozatot* a megigazulásról, amelyet 1999. október 31-én Augsburgban ünnepélyesen aláírtak,³¹ megállapíthatjuk, mennyire kiegyensúlyozott és előre mutató a *Kalauz* XII. könyve a megigazulásról.

A *Bevezetés*ben olvassuk: „A 16. századi lutheri reformációban a megigazulásról szóló tanításnak központi jelentősége volt. Ez számított »első főtételek«, amely egyben minden keresztény tanítás ’szabályozója és megítélője’ volt. [...] Az evangélikus hitvallási iratokban és a római katolikus egyház tridentí zsinatán tanbeli

²⁹ *Ep.* 105, sub init: „Nullae igitur sunt Merita justorum? Sunt plane, quia justí sunt: sed ut justí fierent, merita non fuerunt.” („De hát akkor az igazaknak semmi érdemük nincs? Dehogynem, hiszen igazak, de nem érdemeik miatt igazultak meg.”)

³⁰ *Ep.* 105 ad Sixtum.

³¹ *Az evangélikus–római katolikus Közös Nyilatkozat a megigazulás tanításáról és ünnepélyes aláírásának dokumentumai.*

elítéléseket fogalmaztak meg. Ezek mindmáig érvényesek és egyházat szétválasztó hatásúak.” (1) Majd az 1967-ben kezdődött evangélikus–katolikus teológiai párbeszéd mozzanatait és jelentéseit sorolja fel, amelyek a Közös Nyilatkozathoz vezettek, tehát bizonyos pontokon egyetértéshez vezetett az ökumenikus párbeszéd. „A Közös Nyilatkozat azt a meggyőződést juttatja kifejezésre, hogy a történelem során egyházaink új felismerésekre jutottak. Olyan fejlődést tapasztaltak, amely nem csupán megengedi, hanem meg is követeli, hogy az elválasztó kérdéseket és elítéléseket felülvizsgálják és új megvilágításban lássák.” (7)

Az *elért konszenzus* jelentőségéről (40): „A megigazulás-tannak e nyilatkozatban megfogalmazott értelmezése azt mutatja, hogy evangélikusok és katolikusok között konszenzus van a megigazulás-tan alapvető igazságait illetően. Ennek a konszenzusnak a fényében már elfogadhatóak a 18–39. pontban leírt, a megigazulás értelmezésének nyelvén, teológiai megformálásában és hangsúlyaiban megmaradó különbségek. Ezért a megigazulás evangélikus és római katolikus kifejtése különbözőségében is nyitott egymás felé és nem szünteti meg a konszenzust az alapvető igazságokban.”

A párbeszédben részt vevő két fél, a Lutheránus Világszövetség és a Katolikus Egyház, hivatalos közös állásfoglalásában „elkötelezi magát, hogy folytatja és elmélyíti a megigazulás tanításáról szóló bibliai alapok tanulmányozását. Keresi a két fél a megigazulás tanításának további közös értelmezését azon túlmenően is, amivel a Közös Nyilatkozat és a hozzá csatolt Függelék foglalkozik.” (30)

Budapest, 2015. október 31-én, a Reformáció Emléknapján